

Asia: VN/20382/2023

Hallituksen esitys laiksi sika-alan salmonellavahinkorahastosta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sika-alan salmonellavahinkorahastosta

Suomen sikaelinkeinon hyväksi toimivat tahot haluavat kiittää Maa- ja metsätalousministeriötä mahdollisuudesta lausua tästä lakiehdotuksesta.

Sika-alan salmonellariskien hallinnasta on vuosi vuodelta tullut suurempi kustannus. Salmonellan hävittämisen kustannukset ovat myös kasvaneet sitä myötä, kun alan rakennekehitys on edennyt ja tuotantoyksiköt ovat kasvaneet. Alan näkemys on, että salmonellavahinkorahaston perustaminen on erittäin kannatettavaa ja toteutuessaan riskinhallintaväline, jolla turvataan suomalaisen sikaelinkeinon jatkuvuutta. Rahaston varat kerätään pääosin sikayrittäjiltä perittävällä salmonellavahinkomaksulla, joka on sikayrittäjille merkittävä ja suuri kustannuserä. Rahaston pääomittaminen sen aloitusvaiheessa on kriittinen sen toimintavarmuuden takaamiseksi.

Haluamme tällä lausunnolla nostaa esille alan keskeisimmät huomiot sekä lakiesityksen perustelumuistioon, että itse lain sisältöön.

Kommentit perustelumuistiosta

Perustelumuistio kuvaa hyvin lain laatimiseen liittynyttä mittavaa taustaselvitystyötä. Keskustelut rahastomallisesta riskinhallinnasta on alkanut alan sisällä jo noin vuosikymmen sitten. On keskeistä, että tämä taustatyö, ministeriön työryhmä- ja ohjausryhmäraportit ja työtä avustaneiden tutkimusten raportit on tuotu perustelumuistiossa esille. Valmistelutyön monimutkaisuus, monopoliisuus ja suhteet muuhun lainsäädäntöön on selvitetty perin pohjin ja hyvässä yhteistyössä

monialaisessa asiantuntijayhteistyössä. Koko tämä työ on osattu kirjoittaa auki valmistelun vaiheita erinomaisesti kuvaavalla tavalla.

Perustelumuistion ansioksi on todettava myös se, että se erityisesti kertaa taustasyitä sille, miksi Suomen kannattaa jatkaa salmonellan erityisvakuuksia ja salmonellavalvontaohjelmaa. Terveystieteiden, työsuojelu- ja salmonelloosikuolemien kustannus olisi merkittävästi suurempi kuin tänä päivänä, mikäli salmonellan erityisvakuuksista ja salmonellavalvontaohjelmasta ja sitä myötä salmonellatartuntojen tilatasoisesta ennaltaehkäisystä Suomessa luovuttaisiin. Salmonellan ehkäisemiseksi tähtäävä työ auttaa torjumaan myös muita ihmiselle vaarallisia taudinaiheuttajia ja elinkeinolle haitallisia eläintauteja.

Selvitys muiden maiden käytännöistä oli kattava ja hyödyllinen. On varsin todennäköistä, että eläintautien riskienhallintaan perustettavien rahastojen tarvetta tulee Suomeen muitakin ja toimintatavoista on hyvä olla selvillä mahdollisia jatkotarpeita ajatellen. Tuleva maatalouspolitiikan reformi saattaa jopa pakottaa jäsenmaat perustamaan riskienhallintavälineitä, jollaiseksi tämä sika-alan salmonellavahinkorahasto voitaisiin lukea.

Rahaston hallituksen tehtävät ja vastuut on lueteltu huolellisesti ja ymmärrettävällä tavalla. Rahaston hallitus tullee koostumaan osin myös sellaisista henkilöistä, joilla ei ole käsitystä virkavastuulla toimimisesta, joten on hyödyllistä täsmentää nämä reunaehdot tässä muistiossa. Asian kertaaminen myös muistuttaa nimitetyille henkilöille tehtävän merkityksestä ja siitä, millaisella vakavuudella tehtävään on suhtauduttava. Rahaston hallituksella on suuri vastuu rahaston varojen riittävyyden huolehtimisesta ja heille on annettu merkittävät valtuudet myös vaikuttaa niihin seikkoihin, joilla varojen riittävyyttä voidaan hallita. Siksi on tärkeää, että vastuun merkitys selitetään huolellisesti.

Lakiehdotuksen pykäläkohtaiset huomiot

§ 9 maksujen kantaminen ja korko: Onko tila oikeutettu korvauksiin maksujen laiminlyönnistä huolimatta, jos tila ei ole taloudellisissa vaikeuksissa ennen salmonellavahinkoa? Taloudellisen vaikeuksien tilanne ja miten silloin toimitaan, on kuvattu hyvin perustelumuistiossa, mutta maksun maksamattomuus ei kuitenkaan aina välttämättä johdu taloudellisesta vaikeudesta. Perustelumuistioon on syytä täsmentää, että veroluonteisiin maksuihin sovelletaan samaa käytäntöä kuin veroihin: ne ovat suoraan ulosottokelpoisia. Näkemyksemme mukaan oikeus saada korvauksia salmonellavahinkorahastosta tulee rajata pois niiltä tiloilta, jotka eivät ole maksaneet vahinkomaksua asianmukaisesti ja tämä on syytä kirjata suoraan lakiin esimerkiksi 18 § loppuun kolmanneksi momentiksi: ”Oikeus korvaukseen menetetään, jos salmonellavahinkomaksua ei ole maksanut veroluonteiselle maksulle asianmukaisella tavalla”. Rahaston toiminnan alkaessa maksuja

aletaan keräämään vasta maaliskuussa ja käytännössä ensimmäiset maksut on kerätty huhtikuun aikana. Näin ollen, jos esimerkiksi salmonellatartunta todetaan toukokuussa, korvausoikeutta ei tulisi olla, mikäli ensimmäinen erä kyseisen vuoden salmonellavahinkomaksua on maksamatta taudin toteamisen hetkellä. Vastaavasti uuden vastuuyrityksen aloitusvaiheessa, kun maksuvelvollisuus alkaa vasta seuraavana kalenterivuotena, tarkasteltaisiin maksuvelvoitteen täyttymistä tapauskohtaisesti. Omistajavaihdostilanteissa rahastomaksuista kannattaa sopia osana kauppaa ja kirjata kauppakirjaan niihin liittyvät vastuut. Uusi omistaja ei voi olla vastuussa edellisen omistajan laiminlyönneistä, mutta omistajavaihdoksilla maksuvelvoitteiden väistämistä ei pidä mahdollistaa.

10 § korvaus lopetetuista sioista kirjaa ehdoksi, että korvauksia maksetaan niistä eläimistä, joiden lopettaminen tai teurastaminen on Ruokaviraston lausunnon mukaan ollut perusteltua. Tällä hetkellä Suomi maksaa Zoonosiasetuksen määräaikaisen muutoksen perusteella korvauksia sioista, jotka on viranomaisen määräyksestä lopetettu. Rahaston toimiessa lopetetuista eläimistä saisi korvauksen, jos Ruokavirasto puoltaa lausunnollaan sikojen lopettamista. Lausunnon sisältövaatimuksista olisi syytä kirjoittaa täsmennys perustelumuiistioon, jotta viranomaisella on hyvä käsitys ennakkoon siitä, millainen lausunto lopetusten tueksi olisi oltava. Lausunnon tarve voi olla kiireellinen, että salmonellatartuntatilalla saadaan hillittyä kustannuksia. Siat syövät rehua paljon ja joissain tilanteissa nopea lopetuspäätös on tehokkaan ja onnistuneen saneeraamisen edellytys. Näin ollen, Ruokaviraston työtä helpottaakseen on syytä miettiä valmiiksi ko. lausunnon perusmuoto, jottei viranomaisella kulu aikaa itse lausunnon kirjoittamiseen vaan voi tehdä päätöksen käytännössä automaattisesti harkintansa jälkeen. Näkemyksemme mukaan Ruokaviraston lausunto tulisi laatia viipymättä, mutta kuitenkin viimeistään viiden arkipäivän kuluessa, mikäli sikayrittäjä ja saneerausta konsultoiva asiantuntija suosittelee sikojen nopeaa lopettamista.

12 § toinen momentti linjaa, että korvauksen maksamisen edellytyksenä on, että pitopaikan saneerausta varten on tehty saneeraussuunnitelma ja että sen tekijällä on riittävä osaaminen. Perustelumuiistioon on syytä lisätä täsmennys siitä, että suunnitelmaa voi myös tarvittaessa muuttaa perustellusta syystä, sillä varsin usein saneeraamisen edetessä tulee ilmi tarpeita muuttaa alkuperäistä suunnitelmaa ja toimintatapaa. Lisättävä olisi maininta myös siitä, että taudin hävittämisen toimenpiteet voi aloittaa ennen kuin monisivuinen saneeraussuunnitelma on täysin valmis, ja että ensisijaista on toimia tehokkaasti taudin hävittämiseksi. Tehokas ja nopea toiminta monesti hillitsee taudin hävittämisen kustannuksia. Saneeraussuunnitelman kirjaaminen on työläs vaihe, minkä laatimista ennen on salmonellan hävittämisessä tehty jo useita toimenpiteitä.

18 § linjataan korvauksen epäämisestä sikayrittäjän menettelyn perusteella. Toisessa momentissa linjataan konditionaalimuodossa korvausten ulkopuolelle tilanne, jossa sikayrittäjän olisi pitänyt tietää, että eläin sairastaa tai kantaa korvauksen perusteella olevaa salmonellaa. Joissain tilanteissa sika-eläimet saavat salmonellarajoitusten piirissä olevalta pitopaikalta eläinten siirtoon poikkeusluvan. Poikkeusluvan myöntämisen ehtoja ollaan tarkentamassa ja tiukentamassa kansallisessa Zoonosiasetuksessa. Lähtökohtaisesti kun sika-eläimiä siirretään, on sikojen vastaanottajalle ilmoitettava siitä, että eläimiä siirretään poikkeusluvalla. Poikkeusluvan perusteena on sioista laboratorioanalyysin todettu sen hetkinen salmonellavapaus. Poikkeusluvalla siirrettyjen sikojen vastaanottavan pitopaikan tulee olla korvausoikeuden piirissä, sillä siat on lähtökohtaisesti

hyvän toimintatavan mukaisesti todettu salmonellavapaiksi ja siten niitä on ollut mahdollista siirtää. Jos poikkeusluvalla siirretyt siat ja niiden vastaanottava pitopaikka ei olisi oikeutettu korvauksiin, alalla jouduttaisiin lopettamaan sikoja huomattavasti enemmän kuin tämänhetkisissä saneerauskäytännöissä. Kukaan ei suostuisi ottamaan poikkeusluvalla siirrettäviä sikoja vastaan, jos näissä tilanteissa korvausoikeutta rajattaisiin.

Mutta mikäli sikayrittäjä ostaa sikoja pitopaikasta, jossa on salmonella ja myös saa tilalleen salmonellatartunnan näistä sioista, mutta hän on jättänyt varmistamatta sikojen salmonellavapauden (ei vaadi poikkeusluvalla siirtoa), on tällainen vastaanottava pitopaikka rajattava korvausoikeuden ulkopuolelle. Toivomme, että tämä tilanne kirjattaisiin esimerkkinä perustelumuistioon tilanteesta, jossa sikayrittäjän olisi pitänyt tietää, että eläin sairastaa salmonellaa.

20§ linjaa korvausten takaisinperinnästä ja valtion takautumisoikeudesta. Toisessa momentissa viitataan ”huolimattomuudesta aiheuttanut salmonellan leviämisen toisen sikayrittäjän omistamiin sikoihin” Toivomme perustelumuistioon esimerkkejä, milloin voidaan tulkita tilan levittäneen salmonellaa toiselle tilalle huolimattomuuttaan. Lainsäädännössä tulisi tavoitella tarkkarajaisuutta ja huolimattomuuteen viittaaminen aiheuttaa tulkintoihin harmaan alueen.

21§ linjaa rahaston hallituksen kokoonpanosta. Ala katsoo, että hallitukseen tulee nimittää varsinaisiksi jäseniksi ainakin MTK:n, SLC:n, Suomen Sikayrittäjät ry:n, HKFoods Oy:n, Atria Suomi Oy:n, Snellmanin Lihanjalostus Oy:n edustajat ja heille varajäsenet. Ruokavirastolle maksajavirastona tulee varata hallitukseen pysyvän asiantuntijan rooli, pykälässä mainitun sihteerin roolin ohella.

Lopuksi

Rahaston varojen sijoittamista ei tällä lailla olla sallimassa, mutta toimiala toivoo, että siitä mahdollisuudesta keskusteltaisiin. Ymmärtääksemme se vaatisi lakiin rahastolle oikeuden sijoittaa varoja, rajauksen siitä millaisen osuuden varoista voisi sijoittaa (sijoitusriski) ja ennen kaikkea määrittelyn siitä, kuka tai mikä taho vastaisi sijoitettujen varojen asianmukaisesta hoidosta. Sijoitustoiminnan salliminen mahdollistaisi rahaston varojen hallinnan maltillisella riskillä siten, että rahastoon maksetun pääoman ja sen sijoitusten tuotoilla osaltaan voitaisiin maksaa vaadittavia korvauksia.

Suomalaista sikaelinkeinoa edustavat toimijat kannattavat sika-alan salmonellavahinkorahaston perustamista. Rahaston perustaminen osaltaan myös keventää yksityisen salmonellavakuuttamisen

kustannuspaineita. Osa sikayrittäjistä tulee hankkimaan rahaston rinnalle lisävakuutuksen markkinaehtoisesti. Tarkka ja ennustettava rahaston korvausten laskentamalli helpottaa lisävakuutusten hankintaa merkittävästi ja on hyvä työkalu myös uusinvestointeja rahoittaville tahoille, jotka edellyttävät eläintautiriskien hallintaa. Ala tunnistaa, että heidän on myös panostettava bioturvatoimiin ja on toivottavaa, että niihin saadaan jatkossa täsmällisempää tukea mm. maatalouspolitiikan keinoin.

Tämä lakiehdotus ja sen taustatyö luovat pohjaa muille maatalouden alkutuotannon riskienhallintavälineille ja on siksi tärkeä askel kohti maatalouden alkutuotannon tulevaisuuden ja suomalaista ruoan huoltovarmuuden turvaamista.

Yhteistyössä

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f

Suomen Sikayrittäjät ry

Elintarviketeollisuusliitto ry

HKFoods Finland Oy

Atria Suomi Oy

Snellmanin Lihanjalostus Oy

Lisätietoja

Asiantuntija Mari Lukkariniemi

mari.lukkariniemi@mtk.fi

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

lisäksi lisätietoja voi tiedustella kaikilta allekirjoittajatahoilta

Åberg Johan

Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK r.y.

Lukkariniemi Mari

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry - MTK:n lisäksi tämän lausunnon on antanut Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f Suomen Sikayrittäjät ry Elintarviketeollisuusliitto ry HKFoods Finland Oy Atria Suomi Oy Snellmanin Lihanjalostus Oy